

PROTOKOL

ZA OSNAŽIVANJE DIJALOGA S MLADIMA U PAMETNIM, ODRŽIVIM I INKLUZIVNIM LOKALNIM ZAJEDNICAMA

UVOD

Ovaj dokument nastao je u programu "Ljetne škole demokratije/demokracije", u organizaciji Obrazovnog centra za demokratiju i ljudska prava "CIVITAS", u julu 2023., nakon edukacije koja je učenicima i učenicama različitih starosnih grupa, njihovim nastavnicima i nastavnicama približila ciljeve održivog razvoja lokalnih zajednica, ulogu inkluzivnosti, dijaloga s mladima i novih tehnologija u procesu osnaživanja lokalnog razvoja, povećanja demokratičnosti lokalnih zajednica, otvorenosti lokalne samouprave i unaprijeđenja komunalnih usluga.

U razvoju ovog dokumenta učestvovali su učenici i učenice, nastavnici i nastavnice iz ovih škola i lokalnih zajednica:

- Osnovna škola „Jovan Dučić“ Zalužani, Banja Luka
- Osnovna škola "Jovan Jovanović Zmaj", Srbac
- Osnovna škola "Petar Petrović Njegoš" Boljanić, Doboj
- Osnovna škola "Mokro" Mokro, Pale
- Osnovna škola "Safvet beg Bašagić", Sarajevo
- Prva osnovna škola Bugojno, Bugojno
- Osnovna škola „Otoka“, Bosanska Otoka
- Prva osnovna škola Srebrenik, Srebrenik
- Osnovna škola fra Stipana Vrlića, Sovići
- Osnovna škola Vladimira Nazora Odžak, Odžak
- Osnovna škola "Jala", Tuzla
- Deveta osnovna škola Maoča, Brčko
- Osnovna škola Glamoč, Glamoč
- Osnovna škola "Nikola Mačkić" Prevljaka, Prevljaka
- Osnovna škola „Sveti Sava“, Doboj
- Osnovna škola "Kosta Todorović" Skelani, Skelani
- Osnovna škola "Mehmedalija Mak Dizdar Vitkovići", Goražde
- Osnovna škola "Vitez", Vitez
- Osnovna škola "Vuk Karadžić", Teslić
- Prva osnovna škola Živinice, Živinice
- Osnovna škola Travnik, Travnik
- Osnovna škola "Skender Kulenović" Zenica, Zenica
- Poljoprivredna škola Banja Luka, Banja Luka
- Srednjoškolski centar „Pero Slijepčević“ Gacko, Gacko

- Mašinska škola Prijedor, Prijedor
- Srednjoškolski centar "Petar Petrović Njegoš", Čajniče
- Srednja stručna škola "Džemal Bijedić" Goražde, Goražde
- Srednjoškolski centar "Nedžad Ibrišimović" Ilijaš, Ilijaš
- Mješovita srednja škola "Travnik", Travnik
- Prva gimnazija Zenica, Zenica
- JU "Srednja škola" Konjic, Konjic
- Elektrotehnička škola Tuzla, Tuzla
- Srednja strukovna škola Posušje, Posušje
- Mješovita srednja škola "Hasan Musić" Bužim, Bužim
- Mješovita srednja ekonomsko-hemijska škola Lukavac, Lukavac
- Srednja škola Antuna Branka Šimića Grude, Grude
- Srednja ekonomska škola Joze Martinovića Mostar, Mostar
- Srednja mješovita škola "Zijah Dizdarević" Fojnica, Fojnica

Svrha

Materijal je pripremljen na prijedlozima učenika i učenica, a može služiti kao materijal za diskusiju na općinskim i gradskim vijećima, odnosno skupštinama opština i gradova te sastancima mjesnih odbora. Također, dokument može poslužiti i kao smjernica (grado)načelnicima i (grado)načelnicama za dijalog s mladima u njihovoj lokalnoj zajednici. Uz podršku građana i građanki, smjernice i preporuke iz ovog materijala mogu dati doprinos kreiranju novih lokalnih politika, s mladima i za mlade, dati doprinos smanjenju negativnih migracija i vratiti povjerenje djece i mladih u demokratsku vlast, lokalni razvoj i napredak.

Zone unaprijeđenja

Mladi su ključni akteri u oblikovanju budućnosti lokalne zajednice. Smatramo da je njihova energija, kreativnost i entuzijizam od neprocjenjive vrijednosti za rast i razvitak svake zajednice.

Naša vizija je stvoriti sredinu u kojoj se mladi osjećaju dobrodošlima, u kojoj se njihova mišljenja i ideje cijene i uvažavaju te u kojoj imaju pristup resursima i prilikama koje im omogućavaju da ostvare svoj puni potencijal.

Naša lokalna samouprava teži stvoriti uslove da lokalna zajednica bude primjer inkluzivnog društva, opredijeljena za participativni i održivi razvoj, gdje se mladi osjećaju inspirisanim i motivisanim da učestvuju u oblikovanju bolje budućnosti za sve. Ova vizija nije samo naša, već zajednička vizija koju gradimo zajedno s mladima kako bismo osigurali prosperitetnu i inkluzivnu budućnost za sve građane i građanke lokalne zajednice.

- **Prepoznati problemi**

Nedostatak adekvatne infrastrukture i osnovnih usluga poput vodovoda, kanalizacije, modernih škola i zdravstvenih ustanova česti su problemi u svim dijelovima zemlje.

Jedan od problema jeste nedovoljno povjerenje građana i građanki u sposobnost lokalne vlasti da zaštiti prava djece na lokalnom nivou.

Problem predstavlja i slaba konkurentnost mladih na tržištu rada kao posljedica nefunkcionalnog obrazovnog sistema i nedovoljnog ulaganja u obrazovanje.

- **Prostori za unaprijeđenje postojećih politika**

Investicije u infrastrukturu, kao što su ceste, vodovod i kanalizacija, mogu poboljšati životne uvjete, ali i privući investitore i tako stvoriti povoljno poslovno okruženje koje bi privuklo nove poduzetnike i potaknulo rast postojećih kompanija. Ovo može uključivati smanjenje birokratskih prepreka, pristup finansijskim sredstvima i poreznim olakšicama za nove investitore što bi u konačnici unaprijedilo zapošljavanje. Povećanje finansijskih izdvajanja za obrazovanje i uspostavljanje strožih kontrola i mjera bi uticalo na zaštitu prava djece na lokalnom nivou.

- **Nedovoljno iskorišten potencijal lokalnih zajednica**

Lokalne zajednice imaju značajne prirodne resurse poput šuma, voda i poljoprivrednih zemljišta koji se moraju bolje zaštititi i koristiti na ekološki prihvatljiv način što bi uticalo i na bolji ekonomski razvoj.

Mladi ljudi predstavljaju ogroman potencijal za društvo. Njihovo uključivanje u dijalog s vlastima i podrška njihovim inicijativama može donijeti pozitivne promjene. Aktivno uključivanje građana i građanki u volonterske aktivnosti i rad u civilnom društvu jača lokalnu zajednicu i poboljšava kvalitetu života.

Zaštita prava djece

U nastavku su nabrojane politike i programi koje treba usvojiti i provoditi lokalna samouprava kako bi omogućila odgovarajuću, potrebnu zaštitu dječijih prava, uskladila svoje usluge i projekte potrebama djece i mladih i kako bi odgovorila na očekivanja djece i mladih po pitanju njihove uključenosti u procese javnog odlučivanja.

Predložene mjere i programi predstavljeni su u 4 strateška područja, koja prate 4 kategorije dječijih prava:

- **Socijalne mjere i programi za zaštitu prava djece na život i preživljavanje**

Lokalna samouprava će učiniti sve što je u njoj nadležnosti da osigura da svaki dom ima pitku vodu.

Lokalna samouprava će pokazati brigu za stanovništvo koje ima određene zdravstvene tegobe donošenjem odluka za izdvajanje sredstava u budžetu za pokrivanje troškova liječenja, naročito terapija hroničnih bolesnika, djece i penzionera.

Lokalna samouprava će raditi na tome da osigura stalna sredstva za obrazovanje za porodice sa više djece.

Lokalna samouprava će osigurati veći nadzor nad isplataama dječijeg dodatka kako bi se one isplaćivale i koristile prema potrebama djece i za djecu.

Lokalna samouprava će više pažnje posvetiti tome da odluke koje donosi budu senzibilnije za osobe s poteškoćama u razvoju.

Lokalna samouprava će raditi na tome da osigura sredstva iz budžeta za besplatne zdrave užine u školama.

Lokalna samouprava će donijeti odluke koje će doprinijeti sigurnosti javnih ustanova - škola uvođenjem video nadzora tamo gdje on ne postoji, i omogućiti veći inspekcijski nadzor i podršku kod izgradnje sigurnosne infrastrukture i okruženja za mlade.

- **Politike i programi sretnog i zdravog odrastanja**
Uloga lokalne samouprave u zaštiti razvojnih prava svakog djeteta

Lokalna samouprava će kontinuirano raditi na poboljšavanju socijalnih prava mladih, s posebnim naglaskom na uključivanje mladih u sve oblike i procese odlučivanja na svim razinama.

Lokalna samouprava će kontinuirano raditi na unaprijeđenju infrastrukture i poboljšanju života građana i građanki izgradnjom bazena i parkova (zelenih oaza) u općini/gradu.

Lokalna samouprava će intenzivirati i prioritizirati projekte utopljanja javnih ustanova, u prvom redu vrtića (predškolskih ustanova).

Osiguranje kvalitetnih škola i vrtića, te pristupačnost tih prostora za djecu s poteškoćama u razvoju, ključno je za zaštitu dječijih prava.

Lokalna samouprava se zalaže za humano zbrinjavanje pasa lotalica u lokalnim zajednicama.

Lokalna samouprava će raditi na donošenju odluka i iznalaženju finansijskih sredstava za obnovu postojećih i izgradnju novih sportskih igrališta i terena na području općine/grada i time ohrabriti mlade da se bave sportom i zdravim aktivnostima. Ta igrališta i zelene površine će odgovarati potrebama mladih.

- **Politike koje će omogućiti uključivanje djece i mladih u procese odlučivanja**

Kako bi mladi u lokalnim zajednicama više učestvovali u procesima donošenja odluka, te bili aktivniji i doprinosili društvu, lokalna samouprava će kreirati adekvatne programe i projekte koji odgovaraju na potrebe mladih.

Lokalna samouprava će angažovati službenike za mlade, jer oni u tome igraju ključnu ulogu. Upravo oni rade na pripremi javnih poziva za projekte mladih, rade na odabiru projekata te doprinose razvoju lokalnog omladinskog sektora. Za kvalitetne javne pozive za projekte potrebno je da službenici za mlade razumiju različite teorije i pristupe u dodjeli sredstava, ali i procese upravljanja projektima od njihove ideje do provedbe.

Lokalna samouprava će podržati osnivanje omladinskih vijeća u okviru općinskih službi gdje bi mladi imali pravo na svoj glas i mogli dati prijedloge za unaprijeđenje života u lokalnim zajednicama.

- **Politike i programi lokalne samouprave koji štite djecu od trgovine ljudima, prosjačenja, drugih oblika kriminala, nasilja, zapostavljanja i preveniraju rizična ponašanja djece i mladih**

Lokalna samouprava podržava svaku odluku koja djecu štiti od nezakonitog rada i poslova koji su opasni za njih ili bi mogli naškoditi njihovom zdravlju i obrazovanju i zalaže se za bolju saradnju općine/grada s policijskim organima i centrom za socijalni rad kako bi se spriječilo iskorištavanje djece u slučajevima organizovanog prosjačenja.

Lokalna samouprava se zalaže za donošenje mjera koje će maloljetnicima otežati pristup psihoaktivnim supstancama (alkoholu, cigaretama i opojnim drogama) provodeći preventivne mjere na cijeloj teritoriji općine/grada.

Lokalna samouprava će se, u skladu sa svojim nadležnostima, truditi da poveća obim kontrole inspeksijskih organa kako bi se spriječio rad maloljetnika na opasnim poslovima i kako bi se dosljedno provodila zakonska rješenja za zapošljavanje ovih kategorija stanovništva.

Lokalna samouprava će raditi na stvaranju okruženja s nultom tolerancijom na nasilje.

Internetske tehnologije omogućavaju digitalno učenje, ali postoji i zloupotreba. Direktivom o audiovizualnim medijskim uslugama osigurati zaštitu maloljetnika od sadržaja koji im može naštetiti, bez obzira na to nude li ga tradicionalne televizijske kuće ili usluge na zahtjev.

Pametne i inkluzivne zajednice održivog razvoja

Politike i programi koje treba usvojiti i provoditi lokalna samouprava kako bi pratila trendove u svijetu i prilagodila svoje komunalne usluge različitim skupinama stanovništva, transparentno izvršavala svoj rad i osigurala održiv razvoj prilagođen potrebama i interesima novih generacija građana i građanki.

Predložene mjere i programi predstavljeni su u 4 strateška područja:

- **Nove tehnologije u pružanju komunalnih usluga, njihova prilagođenost potrebama stanovništva i odgovorna potrošnja u lokalnoj zajednici**

Lokalna samouprava će osigurati veću saradnju općine/grada i javnih i komunalnih preduzeća, s ciljem poboljšanja uslova za očuvanje okoliša, pošumljavanje i korištenje obnovljivih izvora energije uz stalni nadzor inspeksijskih službi.

Lokalna samouprava se zalaže za modernizaciju sistema dojavljivanja prirodnih nepogoda kao što su poplave, kako bi se blagovremeno reagovalo i povećala sigurnost građana i građanki.

Lokalna samouprava se zalaže za zbrinjavanje otpada na ekološki način, uz praćenje stanja na postojećim deponijama i po mogućnosti izgradnju novih sa sistemima za reciklažu, te korištenje obnovljivih izvora električne energije kao što su vjetroelektrane uz povećanje inspeksijske kontrole za sve subjekte koji ne vode brigu o ekološkom načinu zbrinjavanja otpada.

Lokalna samouprava će raditi na tome da budu ispunjeni zakonski okviri kada su u pitanju kvalitet vazduha i privredni subjekti označeni kao zagađivači uvođenjem subvencija za ugradnju filtera za prečišćavanje zraka i subvencija za korištenje obnovljivih izvora energije.

- **Politika ravnopravnosti, osnaživanja društvenog angažmana mladih, podrška razvoju IT karijera, otvorenost zajednice za digitalne nomade**

Lokalna samouprava će, u skladu sa svojim nadležnostima, kontinuirano raditi na osuvremenjivanju nastavnog procesa obezbjeđenjem novih tehnologija i opremanjem škola i učionica naprednim IT pomagalima.

Lokalna samouprava će organizovati interaktivne sesije o tome na koji način mladi mogu da izrade i predstave svoje projekte i da ih realizuju.

Lokalna samouprava će omogućiti osnivanje omladinskih zadruga preko kojih bi aktivnosti mladih mogle biti i samoodržive.

Uključivanje mladih u volonterske akcije npr. ekološke akcije, akcije pošumljavanja, pružanje pomoći starijim licima ili ljudima u potrebi, rad u azilu za pse, rad u Crvenom križu i sl.

- **Prilagođenost zajednice OSI, djeci s teškoćama, manjinskim grupama i promocija uvažavanja različitosti**

Lokalna samouprava će podržati projekte koji unapređuju inkluzivnost lokalne zajednice uvođenjem liftova i ravnih stepenica u školskim ustanovama za djecu s poteškoćama, zatim uklanjanjem arhitektonskih barijera ispred javnih ustanova što podrazumijeva izgradnju invalidskih rampi u što više javnih ustanova i stambenih objekata, snižavanje ivičnjaka, ugradnju zvučne signalizacije na semaforima i postavljanje oglasnih tabli na Brailleovom pismu za slabovidne i slijepo osobe, obezbijediti jednostavniji način korištenja bankovnih uređaja i pultova u šalter salama javnih ustanova i prilagoditi mobilijar javnih parkova osobama s invaliditetom.

Lokalna samouprava će raditi na donošenju odluka koje će osigurati da svi građani i građanke, uključujući djecu s poteškoćama u razvoju, imaju jednak pristup javnim resursima, uslugama i mogućnostima za aktivno učešće u društvu, kao i podržati poslodavce da uključe osobe s poteškoćama u razvoju u radne procese i otvore nova radna mjesta za tu populaciju.

Lokalna samouprava se zalaže za aktivno promovisanje jezične raznolikosti u zajednici organizujući događaje, festivale i kulturne aktivnosti koje slave jezike i kulture manjinskih grupa i u saradnji s obrazovnim institucijama podržava adekvatne jezične programe edukacije za djecu manjinskih skupina.

- Politike i programi lokalne samouprave koje se tiču edukacije, programa podrške, prepoznavanja i poticanja talenata

Lokalna samouprava će organizovati sesije neformalnog obrazovanja za mlade, odnosno pružiti mogućnosti mladim ljudima da steknu vještine 21. stoljeća, da budu aktivni i produktivni članovi društva, integrirani u stratešku viziju lokalne zajednice.

Lokalna samouprava će težiti da osigura stalne besplatne edukacije o zdravlju građana i građanki i održavanju higijene općine/grada koja uključuje i edukacije o reciklaži i pravilnom odlaganju otpada.

Lokalna samouprava podržava osnivanje debatnih kampova za mlade.

Lokalna samouprava podržava zapošljavanje mladih izdvajajući sredstva iz budžeta za mala i srednja preduzeća uz obavezu otvaranja novih radnih mjesta i programa za prekvalifikaciju nezaposlenog stanovništva za rad u takvim preduzećima.

Dijalog s mladima

U nastavku su predstavljene politike i programi koje treba usvojiti i provoditi lokalna samouprava kako bi otvorila i poticala dijalog s mladima, donosila i provodila "youth-friendly"* politike lokalnog, inkluzivnog i održivog razvoja.

Predložene mjere i programi predstavljeni su u 4 strateška područja:

- Mobilne aplikacije o uslugama transporta, drugim komunalnim uslugama, programima edukacije i volontiranja

Lokalna samouprava je opredijeljena za unaprijeđenje sigurnosti saobraćaja na svojoj teritoriji korištenjem modernih IT tehnologija uz upotrebu posebnih softverskih rješenja (aplikacija) kao što bi bile one za olakšavanje pronalaska parkinga za vozilo na određenom prostoru ili brzo i efikasno plaćanje usluga parkinga.

Lokalna samouprava će podržati korištenje uređaja za digitalno očitavanje kredita za kretanje autocestama te aplikacija za pružanje informacija o prometu, javnom prijevozu, uz mogućnost biranja ekološki prihvatljivih načina transporta.

- Novi e-kanali komunikacije s lokalnom vlasti, upiti građana i odgovori na te upite putem različitih platformi i aplikacija

Lokalna samouprava je riješena da radi na uvođenju modernih sistema elektronskog glasanja u gradskoj administraciji i općinskom/gradskom vijeću/skupštini. Radit će na digitalizaciji i uvođenju elektronskih baza podataka i sistema za jednostavan pristup informacijama građanima.

- Forumi s mladima u mjesnim zajednicama, uključenost mladih u planiranje i izvršavanje budžeta lokalne samouprave

Lokalna samouprava će donijeti odluke koje će osigurati da mladi imaju priliku izraziti svoje mišljenje i sudjelovati u procesima koji ih se tiču. Organiziranje radionica, anketa i konsultacija će pomoći lokalnoj samoupravi u boljem razumijevanju njihovih potreba i perspektiva.

Lokalna samouprava će raditi na donošenju politika za mlade koje će poticati njihovu veću uključenost u javne rasprave koje bi ih osnažile u ostvarivanju svojih interesa, ostanku i organizaciji kvalitetnog života u lokalnoj zajednici.

- Youth-friendly* politike lokalne samouprave i odgovorne politike koje štite interese budućih generacija

Lokalna samouprava se zalaže za osnivanje i pruža podršku osnivanju centara za mlade koji bi djelovali kao klubovi za mlade gdje bi mogli da iskažu svoje umjetničke talente, organizuju druženja i manifestacije.

Lokalna samouprava će inicirati osnivanje besplatnih sportskih klubova za mlade bez članarina otvorene za sve zainteresovane.

Lokalna samouprava će podržati rad savjetovališta i organizacija koje pružaju emocionalnu i psihološku podršku mladima s ciljem sprečavanja rizičnog ponašanja.

Lokalna samouprava će, u skladu sa svojim nadležnostima, a u saradnji s obrazovnim institucijama, raditi na promociji zanimljivih, aktuelnih i edukativnih sadržaja primjerenih školskom uzrastu djece.

*“Youth-friendly” politike predstavljaju opredjeljenje EU i zemalja kandidatkinja da sve svoje politike pripremaju i donose s mladima i za interese i potrebe mladih i novih generacija građana i građanki.